

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 17-10-2019

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 29-10-2019

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 5, ISSUE 12, P. 1082 – 1109.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 5,
SAYI 12, S. 1082 – 1109.

Âşık Seyrânî'nin 'Kuşlar Destanı' Üzerine Ayrıntılı Bir İnceleme

Betül GÖRKEM¹

Özet

XIX. yüzyılın önde gelen âşıklarından olan Seyrânî, irticalen şiirler söylemiş, atışmalarda kendi söyleyiş gücünü göstermiştir. Âşığın en önemli ve dikkat çeken yönlerinden biri de destan söylemedeki maharetidir. Bu çalışmada âşık tarzı destan söyleme geleneği hakkında kısaca bilgi verilmiş ve Seyrânî'nin destanının bu gelenek içindeki yerine dikkat çekilmiştir. Seyrânî'nin 'Kuşlar Destanı', Millet Kütüphanesi'nde bir mecmuada (34 Ae Manzum 62) ve Milli Kütüphane'deki iki cönkte (06 Mil Yz Cönk 22 ve 06 Mil Yz Cönk 99) yer almaktadır. Çalışmada, âşığın 'Kuşlar Destanı' (Dastan-ı Tuyur, Destan-ı Kuş) metni okunmuş ve bulunan yeni çeşitlenmelerle destan karşılaştırılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. 'Kuşlar Destanı' Özkul Çobanoğlu'nun yaptığı destanların tematik tasnifinde "Doğal Çevreyle İlgili Destanlar" ana başlığının "Doğal Güzelliklerle İlgili Destanlar" alt başlığına bağlı olan "Hayvanlarla İlgili Destanlar" grubunda yer almaktadır. Kuşlar hakkında söylenen destanlarda yer alan kuşların, sadece bir mısradaki adı anılarak bahsinin tamamlandığı görülmektedir. Ancak Seyrânî tarafından söylenmiş olan bu metnin 45 dördünlüğünün 41'inde her kuşun kendi ağızlarından konuşturularak kendilerini anlattığı görülmektedir. Bu anlamda Seyrânî, destanını farklı bir tarzda oluşturmuştur. Çalışmada, destandaki kuşlar "yurtçu kuşlar ve avcı kuşlar", "kümes ve kafes kuşları", "göçmen kuşlar", "su kuşları", "avlanılan kuşlar", "yerli kuşlar" ve "mitolojik kuşlar" başlıkları altında incelenmiştir. Destan, içinde geçen 'mantıku't-tayr' ifadesinden ve kuşları konu edinmesinden dolayı Mantıku't-tayr'la da karşılaştırılmıştır. Seyrânî'nin, bu destanı, Mantıku't-tayr adlı eserden ziyade, Hz. Süleyman kıssasının etkisiyle oluşturduğu düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Âşık tarzı destan geleneği, Âşık Seyrânî, Kuşlar destanı, mantıku't-tayr (kuş dili).

A DETAILED INVESTIGATION OF MINSTREL SEYRANI'S 'THE EPIC OF BIRDS'

Abstract:

Seyrânî, one of the prominent minstrels of the 19th century, sang improvised poems and showed his own singing power in contests. One of the most important and remarkable aspects of the minstrel is singing minstrel style epics. In this study, brief information is given about the minstrel tradition of singing and the place of Seyrânî's epic in this tradition is emphasized. Seyrânî's epic about birds is in a mecmua in Millet Library (34 Ae Manzum 62) and in two cönks in National Library (06 Mil Yz Cönk 22 and 06 Mil Yz Cönk 99). In this study the epic's text was read and the texts edition critique was made. In the thematic classification of the epics made by Özkul Çobanoğlu, the title of "Epics Related to Natural Environment" is included in "Epics Related to Animals" which is subordinated to the subtitle "Epics Related to Natural Beauties". It is seen that the birds in the epics sung about the birds are mentioned only in one verse. However, in 41 of the quatrains of this text, which is said by Seyrânî, 41 birds are seen that they speak about themselves in their voices. In this sense, Seyrânî formed his epic about birds in a different way. In the study, birds in the epic were examined under the titles of "hunter and

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü, KAYSERİ; baydogdu@erciyes.edu.tr

predator birds”, “poultry and cage birds”, “migratory birds”, “water birds”, “hunted birds”, “native birds” and “mythological birds”. The epic was also compared to the Mantiku’t-tayr due to the expression ‘mantiku’t-tayr’ used in epic and the subject of epic. It can be thought that Seyrânî formed this epic under the influence of the Hz. Suleyman’s tale rather than Mantiku’t-tayr.

KeyWords: Tradition of minstrel style epic, Âşık (minstrel) Seyrânî, birds epic, ‘mantiku’t-tayr’ (language of birds)

Giriş:

‘Destan’ kavramı Türk Sözel Edebiyatı’nda birkaç farklı edebî tür için kullanılmıştır. Bunlardan çalışmamızda konu edilecek olan âşıklar tarafından icra edilen destanlar, Özkul Çobanoğlu tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

“Büyük bir çoğunluğu 11 ve 8 heceli koşma, çok az bir kısmı mani ve pek nadir olarakta divani şeklindeki örneklerine rastlanılan, 5 veya 7 dörtlükten aşağı olmamak şartıyla 130 hatta 150 kıta hacmindeki örnekleri mevcut olan, konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapmaya değer bulunan bir vak’ayı, bir cismi veya kavramı hikâye ederek anlatan ve sözlü kültür ortamında, âşığın ele aldığı konuyu anlatım tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havaları eşliğinde icra ettiği nazım türüne destan denilmektedir.” (Çobanoğlu, 2000, s. 3)

Destanlar âşıklar tarafından sözlü kültür ortamında, yazılı kültür ortamında ve elektronik kültür ortamında icra edilmişlerdir. Âşık Seyrânî, bulunduğu yüzyıl ve aldığı eğitim açısından yazılı kültür dairesine girmekle birlikte heceli eserlerini irticalen vermesi yönüyle, icra ettiği eserlerin sözlü kültür dairesine girdiği söylenebilir. Ayrıca aşağıda değerlendirilecek metnin basılı destan formu bulunmamaktadır. Dolayısıyla incelenecek destanın icra ortamının sözlü kültür ortamı olduğu kabul edilebilir.

Sözlü kültür ortamında icra edilen destanların bağlamları hakkında bilgi veren Çobanoğlu, bu destanların kahvehaneler, köy odaları, düğünler, pazar ve panayırlar, ... gibi birçok kişinin bir arada bulunduğu mekânlarda icra edildiğine dikkat çekmiştir. (Çobanoğlu, 2000, s. 201-210) Kahvehanelerde sergilenen destanların âşık fasıllarında önemli bir yere sahip olduğu belirtilmiştir. Çobanoğlu, âşık tarzı destan geleneğinde sözlü kültür ortamında söylenen destanların “atışma esnasında irticalen” veya “irticalen veya daha önce meydana getirilmiş bir destanın” icra edilebildiklerini ifade etmiştir. Özellikle ikinci gruptaki “destan icralarının ayrıca icra ortamında bulunan diğer âşıklara meydan okuma işlevi” yüklendiğini de belirtmiştir. (Çobanoğlu, 2000, s. 204)

Çobanoğlu, destanları temalarına göre oldukça geniş ve kapsamlı bir şekilde tasnif etmiştir. Bu tasnife göre ‘kuşlar destanı’, “IX. Doğal Çevreyle İlgili Destanlar” ana başlığının “B. Doğal Güzelliklerle İlgili Destanlar” alt başlığında yer alan “g. Hayvanlarla İlgili Destanlar” alt dalında yer almaktadır. Çobanoğlu, hayvan destanlarında sadece bir hayvan

türünün anlatıldığı örnekler olabildiği gibi, bir hayvan grubunun anlatıldığı örneklerin de olabildiğini söylemiştir. Bazı destanlarda hayvanlara sembolik özellikler yüklendiği, bazı destanlarda ise hayvanlarla insanlar arasında geçen olayların anlatıldığı bilgisi de verilmiştir. (Çobanoğlu, 2000, s. 88)

Mantıku't-Tayr ve 'Kuşlar Destanı':

Mantıku't-Tayr, İranlı şair Feridüddin Attar tarafından 1187'de yazılan tasavvufi bir mesnevidir. Bu mesnevinin kaynağı da Ahmed Gazzali'nin Risaletü't-tayr (Baltacı, 2013, s. 14) adlı eseridir. Gazzalî'nin eserinde de, Attar'ın eserinde de kuşlar, padişahlarını aramak üzere yola çıkmış, çeşitli zorluklarla karşılaşmış, birçok zorluğun sonunda bu yolculuğu otuz kuş tamamlamıştır. Attar konuyu, kuşların yolculuğu tamamladıklarında simurgun tecelli etmesi ve kuşların bu kuşta kendilerini görmeleri ile sonlandırır. Yani kuşlar vahdette kesreti, kesrette vahdeti görmüşler, tecelli eden simurgun aslında si-murg (otuz kuş) olduğunu anlamışlardır. Bu anlamda eser "vahdet-i vücûd inancını" anlatmaktadır. (Sevgi, 2003, s. 29)

Bu mesnevi hem Fars, hem Arap, hem de Türk edebiyatında oldukça sevilmiştir. Türk edebiyatı sahasında bu eserin tercümelerinin yapıldığı, "ondan ilham alınarak yazılan eserler" (mesneviler) olduğu ifade edilmiştir. (Sevgi, 2003, s. 29)

"Mantıku't-tayr" ifadesi aslında Kur'an-ı Kerim'in Naml suresinde (Kur'an-ı Kerim, 27/16) geçmekte (Sevgi, 2003, s. 29) ve "kuş dili [konuşması]" anlamında kullanılmaktadır.² Bu ifade Hz. Süleyman'ın kuşlarla konuşması/anlaşması, onları anlaması anlamındadır.³ Hz. Süleyman'ın özelliklerinden biri olan kuşlarla konuşması, kıssalarda konu edilmiştir. Seyrânî'nin destanında da "mantıku't-tayr" ifadesi geçmekte ancak bu ifade Attar'ın eserinden ziyade, Kur'an-ı Kerim'de geçen anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu kaniya varmamızdaki en önemli sebep, Seyrânî'nin destanın 2. dörtlüğünde Hz. Süleyman'dan bahsettikten sonra 3. dörtlükte de "Mantıku't-tayr idi günlerde bir gün / Cem idüp kuşları eyledi dîvân" (3/3-4)⁴ diyerek Hz. Süleyman'ın kuşları toplayarak bir meclis kurduğunu söylemesidir. Bu dörtlüğün devamında "Cümle kuşlar gelüp dîvâna durdu / Kimi kıyam idüp kimi oturdu / Herkesin hâleti meşrebin sordu / Her biri gunâ hâlet etdi beyân" (4) diyerek kuşların toplandığı, kurulan bu mecliste kiminin oturduğu kiminin ayakta durduğu resmedilmiş ve ardından da Hz. Süleyman'ın onlara hâl ve yaratılışını sorduğu söylenmiştir. Destanın devamında mecliste bulunan kuşların her birinin kendi yaratılışı hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Bu anlamda şairin kuşları konuşurma ve onların kendi hâllerini

² <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Naml-suresi/3175/16-ayet-tefsiri> - Erişim tarihi: 12.10.2019

³ <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Naml-suresi/3175/16-ayet-tefsiri> - Erişim tarihi: 12.10.2019

⁴ Bundan sonra (dörtlük numarası/mısra numarası) şeklinde gösterilecektir.

dillendirmeleri yönüyle eser, Attar'dan ziyade Hz. Süleyman'ın kıssasıyla doğrudan bağlantılıdır. Eser, kuşların konuşTURULMASI yönüyle Attar'la bağlatılandırılabilir ancak Attar'ın eserindeki kuşların sembolik karakterler olduğu göz önüne alındığında metinde konuşanın aslında insan tipleri olduğu anlaşılacaktır. Seyrânî'nin destanındaki kuşlara ise şair tarafından sembolik anlam yüklenmemiş, destandaki kuşların büyük kısmının halk arasında nasıl algılandığı destanda dile getirilmiştir. Bu dile getirme ise yine kuşun kendi ağzından yapılmıştır. Dolayısıyla, Türk sözel edebiyatı açısından konuyu ele alış şekli itibarıyla Seyrânî'nin orijinal bir tutum sergilediği görülmektedir.

Türk sözel edebiyatı ürünleri⁵ arasında, yukarıda bahsedilen sınıflamada hayvan destanlarının alt başlığında kuş destanlarının bulunduğu belirtilmişti. Ulaşabildiğimiz kuş destanı metinlerinde⁶ kuşların dörtlüklerin içinde sadece bir mısra da isminin zikredildiği, hatta dörtten fazla kuş isminin bir dörtlüğün içinde yer aldığı, bu kuşlar hakkında uzun açıklamanın yapılmadığı veya kuşun destanda kendisini anlatmadığını gördük. Bu anlamda Seyrânî, var olan geleneğe de yeni bir üslup kazandırmış ve kendi sanatının üstünlüğünü göstermiştir.

Metinler:

Kuşlar hakkındaki bu destan metinlerinden öncelikle 34 Ae Manzum 62⁷ numarayla Millet Kütüphanesi Ali Emirî koleksiyonunda yer alan metin temin edilmiştir. Bu metin, doktora tez çalışmamızda transkripsiyonlu olarak okunmuştur. (Aydoğdu, 2011, s. 751-757) Bu metnin çeşitlenmeleri tez çalışmamız süresince yaptığımız metin taramalarında Seyrânî adına kaydedilmediği için görülmemiş dolayısıyla AE 62'deki metin tezde çeşitlenmemiş ve ilk kez okunmuş bir metin olarak yer almıştır.

AE 62, katalogda "Divan" olarak kayıtlıdır. Bu eserin istinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Eser yazmalar.gov.tr'de şu şekilde açıklanmıştır: "51-90. varaklarda Seyrani mahlaslı de[s]tanlar var, ayrıca Eşrefoğlu Rumi, Şerif, Aşık Ömer, Zakiri, Raşit, Lutfi mahlaslı şahısların gazelleri var Edebiyat Sırtı bez, yüzü ebru kağıt kaplı,

⁵Türk Sözel Edebiyat geleneğinde kuşlarla ilgili olarak Dava-yı Tuyur adlı bir edebî tür bulunmaktadır. Bu eserlerde de kuşlar konuşmaktadır ancak destan metninden en önemli farkı Dava-yı Tuyur'un mizahi mensur bir eser olmasıdır. "Metindeki mizahi unsurlar, 'kuşlar'ın temsiline bağlı olarak kurgulanmıştır. Kuşlar, toplumun çeşitli kesimlerinden 'tip'leri temsil eder. Metinde hemen hemen yirmi beş kuş, meşrep ve meslekleri farklı yirmi iki insanı temsil etmektedir." (Çapraz, 2017, s. 142) Türk edebiyatında kuşların eserlere yansması hakkında bkz.: Ceylan, 2015; Ersoylu, 2015; Eskigün, 2006; Kaplan, 2003; Kuş Dili (Haz. Naskali-Şeker), 2017; Kuşlar Kitabı (Haz. Naskali-Şeker), 2017; Tek, 2017. Ayrıca kuşların Türk mitolojisindeki yerleri hakkında bkz.: Çoruhlu, 2002; Ögel, 2010; Sever, 1999.

⁶ Örnek metinler için bkz.: [Bölükbaşı], 1982, s. 136-141; Ersoylu, 2015, s. 74-75; Kaya, 2004, 103-104.

⁷ Bundan sonra "AE 62" olarak gösterilecektir.

Görkem, B.

mukavva”⁸. Divanın sayfaları oldukça temizdir ve yıpranmamıştır. Divanda sayfalar çerçevelenmiş ve her çerçeve ikişer çizgiyle üç sütuna bölünmüştür. Bu sütunlara şiirler oldukça güzel bir rika hatla ve siyah mürekkeple kaydedilmiştir. Metinlerin başlıkları ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Destan gibi uzun metinlere bazen dörtlük numaraları da verilmiştir. Eserde Seyrânî’ye ait 26 şiir kayıtlıdır. Bu metinler, doktora çalışmamızda okunmuş ve metinlerin önemli bir kısmı ilk kez bu çalışmada ilim âlemine sunulmuştur. İlk kez okunan bu metinlerden biri de bu makalede konu edilen “Dāstān-ı Tuyūr” başlıklı (Kuşlar Destanı) metindir. Bu metin, divanın 63a-64b sayfalarında yer almamaktadır.⁹ Metnin başlığı yukarıda da belirttiğimiz üzere kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bazı dörtlüklerden önce (özellikle sütunların başında yer alan dörtlükler) kırmızı mürekkeple dörtlük numarası yazılmıştır. Bu metin 45 dörtlükten oluşmaktadır.

Doktora çalışmamızda yer almayan diğer iki destan metni, daha önce yapılan taramada metinlerin Seyrânî adına kaydedilmemesi sebebiyle görülmemiş ve ilk kez bu çalışma esnasında okunmuştur.

Bu metinlerden ilki 06 Mil Yz Cönk 22¹⁰ numarayla Millî Kütüphane’nin yazmalar koleksiyonuna kayıtlı olan cönkür. Bu cönk şu şekilde tarif edilmiştir: “Alt kapağı düşmüş, üst kapağı siyah meşin kaplı bir cilt içerisinde. Baş ve sondan noksandır. Başta I-XV[II] ek yapraklarda fihrist varsa da yapraklar koptuğundan fihristi işe yaramaz hale gelmiştir.”¹¹ Katalogda eserin yazarı “Kâdî Asker Şerif Mehmed Mollâ Efendi (öl. 1308/1890)” olarak kaydedilmiştir. Cönk 185x80 mm boyutunda, XVII+135 varaklıdır. Rika hatla yazılmış olan cönkte sayfalardaki satır sayısı değişmektedir ve kâğıt türü cediddir. Cönkteki sayfaların kenarlarında ve son kısmında yıpranmalar mevcuttur. Ayrıca aradan bazı varakların kaybolduğu da anlaşılmaktadır. Seyrânî’nin çalışmamıza konu edilen destanı bu cönkte 120a-123a’da yer almaktadır.

Katalogda destan için “başta [119b] Mirsatî destanı denilmişse de sonda mahlas yoktur” kaydı düşülmüştür. Ancak, 119b’de başlayan destan yanlışlıkla Mirsatî adına kaydedilmiştir, çünkü destanın başlığı “Destan-ı Miratî”dir. 119b’de başlayan metnin ayak mısraı “Nümā itmek içünzāt-ı Sübhān’ı”dır. Bu varakta (119) yer alan 7 dörtlükten sonra yani 120a’dan itibaren metnin ayağı değişmekte ve “sırr-ı devran” ayağıyla çalışmamızda konu edilen kuşlar destanına geçilmektedir. Destanın sonunda ise, katalog kaydının aksine, “Birkaç def’a

⁸<http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/189982> - Erişim tarihi: 25.09.2019

⁹ Divana tersten numara verildiği için, bu şiir tezde yanlışlıkla “62b-64a” sayfalarında gösterilmiştir.

¹⁰ Bundan sonra “C. 22” olarak gösterilecektir.

¹¹<http://yazmalar.gov.tr/eser/conk/1514> - Erişim tarihi: 25.09.2019

itdi Seyrānī seyrān” mısraında Seyrānī’nin mahlasının yer aldığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla 120a’dan itibaren ki kısım kesinlikle Seyrānī’ye ait olan destandır. Dikkat edilecek olursa 119. varak ile 120. varak arasında kopmuş varaklar vardır. Cönk sahibinin verdiği varak numaraları burada 8’den 15’e geçmektedir. Bu da varaklardaki eksikliği teyit etmektedir. Cönk sahibi destan metnindeki dörtlüklere de numara vermiştir. 120a’daki “sırr-ı devrān” ayaklı dörtlük, 7. dörtlüktür. Böylece, destanın ilk altı dörtlüğünün kopan varakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada cönkte 120a’dan itibaren yer alan metin yani 7. dörtlükten itibaren ki dörtlükler karşılaştırılmaya dâhil edilmiş, Miratî’ye ait olan 119b’deki dörtlükler alınmamıştır. Eksik olan 6 dörtlük de dâhil edildiğinde bu cönkte yer alan destan toplam 44 dörtlükten oluşmaktadır. AE 62’de yer alan destandaki 18. dörtlüğün bu metinde yer almadığı görülmektedir.

Seyrānī’nin destanının bir diğer çeşitlenmesi ise 06 Mil Yz Cönk 99¹² numarayla kayıtlı cönkte yer almaktadır. Bu eserin yazarı da “Kādî Asker Şerîf Mehmed Mollâ Efendi (öl. 1308/1890)” olarak kaydedilmiştir. 1846’da (H. 1264) istinsah edilen cönk 200x88 mm ebadında, 201 varaktan oluşmaktadır. Varaklardaki satır sayısı değişmektedir. Rika hatla yazılan defterin kâğıt türü ‘son asır Avrupa’dır.

Bu defterdeki destan metni “Destan-ı Kuş” başlıklıdır. Şiir, kataloğa “(Kuşlar konuşur)” şeklinde kaydedilmiş ve katalogda şair ismi verilmemiştir. Metnin son dörtlüğünde mahlasın geçtiği mısraın diğer metinlerdekine benzemediği görülmektedir. Ancak metin diğer metinlerle ayak ve konu bakımından aynı olduğu için, Seyrānī’nin şiirinin çeşitlenmesi olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca bu metin diğer iki destan metninden daha kısadır. AE 62’deki 6, 14, 18, 21, 27, 28, 29, 34, 35, 39, 40, 41, 42 ve 44. dörtlükler bu metinde yer almamaktadır. Bu metinde mısralarda bazı bozuklukların, hece veznini tutmayan mısraların olduğu görülmektedir. Bazı yerlerde ise, sanki okunamayan kelime yerine seçilebilen harfler yazılmış gibidir. Eksik dörtlükler ve bozuk mısralar göz önüne alındığında, bu metnin sözlü dolaşımında unutulmaya yüz tutmuşken yazıya alındığı veya destanın icra anında kaydedilmeyip, bir defterden başka bir deftere aktarıldığı düşüncesini uyandırmaktadır. Bu hususiyetleriyle, bu metin daha farklıdır.

Destan metinlerine bakıldığında şekil unsurları ve anlam bütünlüğü en iyi; dörtlük sayısı bakımından en zengin olanı AE 62’de yer alan metindir. Bundan dolayı bu metin ana metin olarak kabul edilmiştir. Bu metindeki eksik veya hatalı kısımlar diğer metinler ile tamir edilmiştir.

¹² Bundan sonra “C. 99” olarak gösterilecektir.

Destanın ilk 6¹³ dörtlüğünde âşık giriş yapmıştır. Önce yazdığı destanın “erbab-ı irfana” (1/1) yadigâr kalması temennisinde bulunmuştur. Ardından 2. dörtlükte Hz. Süleyman hakkında bilgi vermiştir. 3. dörtlükte “mantuku’t-tayr” açıklanmış ve Hz. Süleyman’ın bir gün kuşları toplayarak bir divan kurduğu söylenmiştir. (3/3-4) Bütün kuşlar da onun emri dolayısıyla gelmiş ve kimisi oturmuş, kimisi de ayakta durarak Hz. Süleyman’ın sorduklarına kendi hâllerince cevap vermişlerdir. (4) Bundan sonra kuşlar gelerek kendilerini tanıtmışlardır. Sırasıyla tavus, anka, hüma, akbaba, turna, kartal, leylek, kırlangıç, bülbül, baykuş, güvercin, horoz, tavuk, ankıt, üveyik, çaylak, atmaca, karga, saksağan, kaz, ördek, eabil, tuti, kumru, papağan, serçe, bildircin, keklik, martı, karabatak, sığırcık, ibibik, yarasa, ağaçkakan (demirdelen), kanarya, karatavuk, sarıkebe, saka, karakuş, doğan ve şahin kuşları kendileri hakkında bilgiler vermişlerdir. Bu bilgilerin bazıları kuşların av kuşu, göçmen kuş veya avlanılan kuş olmasına, yavrulama veya yuva yapma geleneğine, yaşam sürelerine dair genel bilgilerdir. Bazı bilgiler ise kuşun halk arasında nasıl görüldüğüne dairdir. Ayrıca bazı kuşların da tasavvufi öğütler verdiği görülmektedir.

İlk konuşan kuş tavustur. En sonda ise şahin kuşu konuşurulmuştur. Tavustan sonra ‘simurganka’ ve ‘hüma’ kuşları dile gelmektedir. Bu mitolojik iki kuştan sonra şair çevremizde gördüğümüz kuşlara geçmiştir. Seyrânî’nin destanındaki kuşlar belli bir sıra ile yer almamış¹⁴ veya destan metninde bu kuşlar gruplandırılmamışlardır. Bu çalışmada her kuş hakkında ayrıntılı bilgi vermek çalışmanın kapsamını oldukça genişleteceği için kuşlar gruplar hâlinde incelenecektir:

A. Yırtıcı Kuşlar ve Avcı Kuşlar:

Doğada bazı kuşların yırtıcı oldukları ve iyi avlandıkları bilinmektedir. Hatta bu yönleri dolayısıyla bazı yırtıcı kuşlar avcılar tarafından eğitilmiş ve avcılara avlanmada yardım etmeleri sağlanmıştır. Türk kültüründe yırtıcı kuşların bazılarının ongun olarak kullanıldığı da bilinmektedir.

Seyrânî’nin bu destanında geçen akbaba (8), kartal (10), baykuş (14), çaylak (20), atmaca (21), sarıkebe (41), karakuş (43), doğan (44) ve şahin (45) kuşları bu grupta yer almaktadır. Bu kuşlardan kartal, şahin, doğan, atmaca ve karakuşun özellikle avcılık özelliklerinden yararlanmak için Türkler arasında eskiden beri beslendikleri bilinmektedir.

Destanda geçen kuşlar şu şekilde kendi özelliklerini dile getirmişlerdir:

¹³ Verilen dörtlük numaraları AE 62’deki dörtlük numaralarıdır.

¹⁴ Destanda yer alan kuşlar belli bir sırayla verilmediği gibi çeşitlenmelerde de dörtlükler aynı sıralamayla yer almamıştır. Çalışmada AE 62’deki sıralama esas alınmış, çeşitlenmelerdeki dörtlükler karşılaştırılırken de AE 62’deki sıralamaya göre karşılaştırılmıştır.

Destanda akbabanın uzun ömürlü bir kuş olması vurgulanmıştır.

Kartal, köşkü ve sarayı önemsemediğini söyler. Dünyayı gezse de kendisine zararın ancak kendisinden veya kendisinin küçük gördüğü avından olacağını söylemiştir. Destanın bir çeşitlenmesinde de kendi düşmanının, kendi 'bilgi' yani civicivi/yavrusu olduğu söylenmiştir.

Nefsinin isteklerini kırmada en büyük şeyh olduğunu söyleyen baykuş, viranelerdeki gizli olan hazinelerden haberdar olduğunu da bu destanda dile getirir. Baykuşun viranelerde bulunması Hz. Süleyman tarafından kendisine sorulmuş ve o da 'harabeler Allah'ın malı olduğu için bu yerlerde sakin olduğunu' söylemiştir. (Ceylan, 2015, s. 52) Seyrânî burada kuşla ilgili bu özelliği ve harabelerde hazinelerin bulunduğu imajını baykuşa birleştirmiştir.

Çaylak kuşu destanda 'kendisini Yaratan'a taptığını söylemiş ve ağızdan lokma kaptığını da dile getirmiştir. Çaylak halk arasında 'yağmacı' bir kuş olarak bilinmektedir.¹⁵ Seyrânî burada bu bilgiye gönderme yapmıştır.

Şair, atmacayı konuştururken ona mutasavvıfane bir tavır yüklemiştir. Atmaca "nuru'n-ala nur"¹⁶ dedikten sonra her işin Allah'a bırakılmasını tavsiye eder ve bazı kulların Allah'ın takdirine rızada kusur ettiklerini söyler.

Bir baykuş türü olan sarıkebe, destanda iri vücut yapısı ve alıcı kuş olmasından dolayı gaddar olarak bilindiğini ancak kendisinin aslında çölde aciz bir kuş olduğunu dile getirir.

Destanda yer alan bir diğer alıcı kuş da karakuştur. Bu kuş bir kartal türüdür. Destanda da yüksek dağlarda yaşadığı, her yerde avlandığı belirtilmiştir.

Doğan kuşunun avcılar tarafından ehlileştirilerek avda kullanılmasından bu dörtlükte bahsedilmiştir. Doğan kuşunun bilekte (kolda) taşınması hakkında şu kıssa rivayet edilmektedir: Hz. Süleyman'ın Belkıs'a gönderdiği mektubu hüthüt kuşu taşıırken doğan da ona eşlik etmiştir. Doğan bu yolculuk esnasına mektupta Allah'ın adının yazılı olmasından dolayı hüthütün aşağısında uçmasının daha doğru olacağını söylemiştir. Bundan dolayı Allah onu "ödüllendirir, dünya şahlarının, doğanı bilekleri üzerinde götürmesini, onu candan sevmelerini diler." (Daşdemir, 2017, s. 314). Seyrânî'nin de burada "dilpezir" diyerek bu kıssaya işaret ettiği düşünülebilir.

Destandaki son yarıcı kuş, mahlas dörtlüğünde konuşturulan şahindir. Seyrânî, bir şahinin bir turnayı avladığına birkaç kez şahit olduğunu şahinin ağzından söylemiştir. Burada aynı

¹⁵ <https://www.kuslar.gen.tr/caylak.html> - Erişim tarihi: 14.10.2019

¹⁶ Nur suresinin 35. ayetinde geçen bu ifade "nür üstüne nür" şeklinde Türkçeye çevrilmiştir. <https://kuran.divanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2826/35-ayet-tefsiri> - Erişim tarihi: 28.10.2019

zamanda bir atasözüne atıf vardır: “Şahin küçüktür ama koca turnayı havadan indirir”. Burada Seyrânî'nin kendisini şahinle özdeşleştirdiği de düşünülebilir. Muhtemelen kendisiyle rekabet içinde olan diğer âşıklara kendisinin kolay lokma olmadığını ima etmektedir.

B. Kümes ve Kafes Kuşları:

İnsanlar kuşların güzelliklerini görmek, onların güzel seslerini sürekli dinlemek veya onların uçuşlarını seyretmek için farklı kuş türlerini beslemiştir. Dolayısıyla, genellikle kafeslerde bu hayvanları yetiştirmişlerdir. Bazı kuş çeşitleri ise görsel veya işitsel zevkin haricinde insanın yiyecek kaynağı olarak faydalandığı hayvanlardır. Bu kuşlar, yumurtaları ve etleri insanlara düzenli bir besin kaynağı olduğu için kümeslerde beslenmiştir. Hem kümes hem de kafes kuşları insanların evcilleştirdiği türleri konu edindiği için bu başlık altında birleştirilmiştir.

Seyrânî'nin destanında tavus (5), bülbül (13), güvercin (15), horoz (16), tavuk (17), tuti (27), papağan (29) ve kanarya (39) kuşları karşımıza çıkmaktadır.¹⁷

Tavus kendisinin cennette olduğu, orada şükür ve minnet içinde; süslü ve renkli olduğunu söylemiştir. Tavus kuşunun çok güzel ve renkli olmasından dolayı cennet kuşu olduğuna inanılmıştır. (Ceylan, 2015, s. 227) Ayrıca tavusun Hz. Âdem'in yasak meyveyi yemesinden dolayı cennetten kovulduğu rivayeti de vardır. (Ceylan, 2015, s. 229) Seyrânî burada her iki kabule de atıf yapmış olabilir.

Bülbülün gül ile olan feryat dolu ilişkisine atıf yapılmış ve bülbülün feryat ve ahıyla gülbahçesinin süslendiği söylenmiştir.

Güvercinin renginin kendisinin süsü olduğunu söylemesiyle başlayan dörtlükte güvercinin gece gündüz “Sübhane Rabbiye'l-ala”¹⁸ dediği söylenmiştir.

Horoz ve tavuk bütün çeşitlenmelerde birbirini takip eden dörtlüklerde konuşturulmuştur. Önce horoz konuşur ve Esmâ-yı hüsnâ'dan “ya Feyyaz” virdini sürekli olarak çektiğini söyler. Sabahları ‘gafilleri’ yani uyuyanları uyardığını söyleyen bu kuş, meskeninin Arş-ı Rahman olduğunu dile getirir ki bu “horôs-ı arş inanı”yla ilgili olmalıdır. ‘Horos-ı arş’, bir kanadı doğuda bir kanadı batıda, başı arş’ın altında, ayakları havada duran bir hayvandır, seher vaktinde öter ve dünyadaki bütün horozlar onun ötüşünden sonra ona uyararak ötmeye başlarlar. (Ceylan, 2015, s. 113) Horozun ardından tavuk konuşur ve kendisinin horozun

¹⁷ Destanda kaz (24) ve ördek (25) kuşları da yer almaktadır. Ancak destan metninde kazın mekânının ‘neyistan’ yani sazlık olduğundan hareketle bu kuşların kümeşte beslenen kaz ve ördek olmadığı, yaban kazı ve yaban ördeği olduğu düşünülmüş ve bu kuşlar ‘su kuşları’ başlığına alınmıştır.

¹⁸Sübhane Rabbiye'l-ala: ‘En yüce olan Rabbim her türlü kusurdan uzaktır’ anlamına gelmektedir.

etrafında dolaşmasını sema etmeye benzetmiştir. Bu hayvanın yumurtlarken çok bağırması da şiirde söylenmiştir.

Aslında aynı kuş olan tuti ve papağan, destanda iki farklı kuş gibi konuşturulmuştur. Her ikisi de konuşma özelliklerinin çok iyi olmasıyla övünmüştür. Tuti gıybet etmemektedir. Papağan ise Maçin ve Çin’de övüldüklerinden bahsetmiştir.

Kafes kuşlarından sonuncusu kanaryadır ki kendisi de kafeste beslendiğini söylemiş ve kendisini bülbül ile karşılaştırmıştır. Kendisinin ‘heva ve heves’lere kapılmadığını dile getiren kuş da ‘Hannan [u] Mennan’ virdini çekmektedir.

C. Göçmen Kuşlar:

Bazı hava olayları sebebiyle bazı kuşların tek bir yerde kalmadıkları, yazlık-kışlık yurtları arasında her yıl düzenli olarak sürüler hâlinde gidip geldikleri bilinmektedir. Göçmen kuşlar bu yönüyle Türklerin de dikkatini çekmiş ve bazı kuşlara sembolik anlamlar yüklenmiştir.

Elimizdeki destanda turna (9), leylek (11), kırlangıç (12), üveyik (19), ebabil (26) ve saka (42) kuşları şair tarafından konuşturulmuştur.

Turnanın ağzından onun göçer hâli “katarlanup uçarız” ve “ittifak etmekle konup göçeriz” ifadeleriyle dile getirilmiştir. Turna bunu “Hak’tan kendilerine bir ferman” olarak görmektedir.

Leyleğin yılda bir kez “Hacca” gittiğini söylemesi, güneye göçen leyleğin hacca gittiği şeklinde yorumlandığının dile getirilişidir. Leyleklerin genellikle 4 yumurta yumurtladığı, bu sayının 1-7 arasında değişebildiği ve yavruları yumurtadan çıktıktan sonra çok zayıf olan yavruyu kendisinin öldürdüğü bilinmektedir.¹⁹ Destanda “her sene bir yavrusunu kurban ettiği” ifadesi bununla ilgili olmalıdır.

Seyrânî’nin konuşturduğu bir diğer göçmen kuş da kırlangıçtır ki onun da Hint ve Yemen’e gittiği ile ömrünün kısa olduğu destanda anlatılmıştır.

Üveyik kuşunun küçük bir yuva yapması ve uzun süre bir yuvada kalmaması hatta bazen yapılmış boş yuvalara yerleşmesi²⁰ özelliği şiirde dünyayı sevmediği için sağlam ve kalıcı bir yapı yapmak istememesiyle açıklanmıştır. Yani kuşun doğal özelliğine tasavvufi bir anlam yüklenmiştir.

¹⁹<https://www.kuslar.gen.tr/leylek.html> - Erişim tarihi: 07.10.2019

²⁰https://www.trakus.org/kods_bird/uye/?fxx=2fsd117@d&tur=%DCvevik – Erişim tarihi: 02.10.2019

Ebabil kuşu, Kur'an-ı Kerim'de de geçen fil hadisesine atıfla destanda yer almaktadır. (Kur'an-ı Kerim, 105/1-5)

Saka kuşu göçmen bir kuş olmakla beraber, eskiden bir dönem kafeste de beslenmiştir. Kafeste beslendiği dönemlerde kafesindeki su kabını ayağıyla kendisine çektiği için bu ismi almıştır. (Ceylan, 2015, s. 207) Seyrânî, kuşun hem göçmen olmasını hem de suyu kendine çekmesi özelliğini şiirinde dile getirmiş ve bu kuşun çöle gittiğinde susamışların mutlu olduğundan bahsetmiştir.

D. Su Kuşları:

Su kuşları yuvalarını karaya yapmışlar ancak suda avlanmışlar veya besinlerini sudan elde etmişlerdir. Bu kuşların bazıları aynı zamanda göçmen kuştur ve kutuplar arası yolculuk ederler. Elimizdeki destanda su kuşlarından ankıt (18), kaz (24), ördek (25), martı (33) ve karabatak (34) bulunmaktadır.

Ankıt ya da angutun avlanılan bir kuş olduğu ve tek eşli bir kuş olduğu söylenmiştir.

Kaz ise kendisinin meskeninin 'neyistan' yani kamışlık/sazlık olduğunu söylemiştir. Buradan onun yaban kazı olduğu anlaşılmaktadır.

Hemen ardından ördek ve onun güzel renginden bahsedilmiştir.

Martı, denizin üzerinde durabildiğini ve "dalgıçlara ders verdiği" söylemiştir.

Martıdan sonra karabatak konuşturularak onun da denize daldığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca karabatak kendisini martıyla kıyaslayarak kendisinin daha çok kahır çektiğini söyler. Ayrıca dalgıçlık konusunda yunus balığının kendisine denk olmadığını iddia eder.

E. Avlanılan Kuşlar:

Kuşlar sadece beslenip yetiştirilerek değil avlanarak da insanların besin kaynağı olmuşlardır. Seyrânî avlanılan kuşlardan bildircin (31) ve kekligi (32) konuşturmuştur. Bildircin etinin semiz olduğunu ve bundan dolayı da avlanılarak kebab yapıldığını söylemiştir. Kekliğin avlanmasına dair destan metninde atıf bulunmamaktadır. Keklik, gammaz olduğunu, suya girdiğini ancak yıkanmadığını ve günah işlemeyi bırakmadığı söylenmiştir. Kekliğin gammazlığı, tehlike anında öterek etrafını uyarması özelliğiyle ilgili olmalıdır.²¹

²¹ "Her bir birey, tehlike gördüğünde sürüyü uyarma görevini unutmadan, bulunduğu yerden zirveye doğru sessizce hareketlenir."- https://www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=2fsdl17@d&tur=K%FDnal%FD%20keklık - Erişim tarihi: 28.10.2019 // Özkan Daşdemir'in verdiği bilgiye göre Davutoğlu Süleyman hikâyesinde, gammaz olması yönünde beddua alan kuş, kız kuşudur. (Daşdemir, 2017, s. 317) İncelediğimiz destanın çeşitlenmelerinde kız kuşu yer almamaktadır. Seyrânî'nin destanında keklige gammazlığın atfedilmesinin nedenine dair açık ifade yer almadığından dolayı, buradaki özelliğin (gammazlık) kız kuşu hakkındaki kıssayla bağlantılı olup olmadığı tespit edilememiştir.

F. Yerli Kuşlar²² (Göçmeyen Kuşlar):

Yerleştikleri yeri mevsimsel olarak değiştirmeyen kuşlar bu başlık altında yer almaktadır. Karga (22), saksağan (23), kumru (28), serçe (30), sığırcık (35), ibibik (36), ağaçkakan (demirdelen) (38) ve karatavuk (40) bu grupta karşımıza çıkan kuşlardır.

Karga destanda hamamda yıkanmadığını söylemiştir. Bu iki ifade muhtemelen onun siyah renkli olmasıyla ilgilidir. Ayrıca küllüğe konmaktan gocunmadığı ve dünyanın her yerinin onun için 'külhan' olduğu da söylenmiş, böylece onun dünya mekânına kıymet vermediği imajı çizilmiştir.

Saksağan kendi ateşinin kendisini yaktığını söylemiş ve bu sıkıntının da dermanının kendi içinde olduğunu dile getirmiştir.

Kumru kendisini anlatırken tutiye cevap verir gibi başlar konuşmaya ve kendisinin denize dalmadığı ve merteye yönünden de tutiden aşağıda olmadığını söyler. Kumru ayrıca ötüş yönüyle oldukça iddialı olduğunu ve kendisinin kıymetinin erbab-ı irfan tarafından bulunduğunu söylemiştir.

Serçe ise yerinin küllükler olduğunu dile getirmiştir.

Seyrânî sığırcık kuşuna çekirgeleri yediğini ve dolayısıyla ekinlerin zarar görmediğini söylemiştir.

İbibik kuşu (Ar. hüthüt) kendisinin kuşlar tatarı olduğunu söyleyerek Hz. Süleyman'ın habercisi olarak Belkıs'a dine davet mektubunu götüren kuş olmasına işaret edilmiştir.²³ Ayrıca halk arasında bu kuşun yuvasının çok koktuğu dile getirilmiştir. (Akalin, 1993, s. 93) Seyrânî de kuşun bu özelliğini dörtlükte söylemiştir.

Ağaçkakan kuşu C. 22'de 'demirdelen' adıyla yer almaktadır. Bu kuşun yavruladığı, gece gündüz rızkı için uğraştığı ve yılanın baş düşmanı olduğu dile getirilmiştir.

Karatavuk kuşu da kendisi hakkında bilgi verirken kendisini leylek ile karşılaştırmış, onun bir yavrusunu feda ettiğinden (ki bu bilgi leyleğin konuştuğu dörtlükte de dile getirilmiştir)²⁴ söz etmiş, kendisinin de yavruladığını ve yavrularına çok özen gösterdiğini anlatmıştır.

G. Mitolojik Kuşlar:

²² "Yerli kuşlar, zoolojinin kuşları inceleyen alt bilim dalı ornitolojiye göre mevsimsel göçlere katılmayan kuşlara denir. " - https://tr.wikipedia.org/wiki/Yerli_kuşlar – Erişim tarihi: 14.10.2019

²³ Kıssa için bkz.: Akalin, 1993, 93-94.

²⁴ bkz.C. Göçmen Kuşlar başlığı.

Görkem, B.

Bu başlıkta, halk arasında var olduğuna inanılan ancak varlığına dair anlatılanlar haricinde bir iz olmayan iki kuş yer almaktadır. Önce anka konuşur. Şair “simurg anka” diyerek kuşun iki ismini de kullanmıştır.²⁵ Anka kuşunun “Sırrım sırrü’l-Hayy’dır” (6/3) derken, âşığın simurg anlatısına atıf yaptığı da düşünülebilir. Ayrıca anka ve hümanın yuvasız oluşları dile getirilmiştir.

Destanda yarasa da bir kuş gibi görülmüş ve konuşurulmuştur. Bu hayvan çıplak olması ve yavrusuna süt vermesi yönlerini dile getirmiştir.

Sonuç:

‘Mantıku’t-tayr’ ifadesi edebiyat alanında özellikle İranlı şair Feridüddin Attar’ın yazdığı eseri akla getirmektedir. Bu eserde sembolik anlamlar yüklenen kuşlar konuşurularak tasavvuftaki vahdet-i vücud inancı anlatılmıştır. ‘Mantıku’t-tayr’ ifadesi bu eserin içinde ‘kuş dili’, ‘kuşların konuşması’ anlamında kullanılmış ve bu tasavvufi eser Türk ve Arap edebiyatında da çok beğenilmiştir. Seyrânî’nin eserinde de ‘mantıku’t-tayr’ ifadesi ‘kuş dili’, ‘kuşların konuşması’ anlamıyla kullanılmakla beraber, şairin, Attar’ın eserine gönderme yapmadığı görülmektedir. ‘Mantıku’t-tayr’ ifadesi bu destanda Kur’an-ı Kerim’deki kullanılışı yani Hz. Süleyman’ın ‘kuşların dilinden anlaması / kuş dilini bilmesi’ anlamıyla yer almaktadır. Bu anlamda Seyrânî’nin bu destanın başında Hz. Süleyman’ın bütün kuşları huzuruna çağırarak bir “mantıku’t-tayr” (2, 3, 4) günlerinden biri olduğunu söylemesi, Seyrânî’nin ‘mantıku’t-tayr’ ifadesinden haberdar olduğunu, Hz. Süleyman’ın kıssasını bildiğini göstermektedir. Seyrânî’nin bu eserde, her kuşa sembolik değerler yüklediği de göze çarpmaktadır. Bu da bu eserin Mantıku’t-tayr’dan farklı olduğunun bir diğer göstergesidir.

Seyrânî’nin memleketi Develi’de eğitim hayatına başladığı ancak tamamlama(ya)madan İstanbul’a gittiği ve İstanbul’da Köprülü medresesinde eğitimini tamamladığı da kaynaklarda belirtilmektedir. Seyrânî bu anlamda kendi çevresinde gördüklerini ve yazılı kültür çevresinden öğrendiklerini bir araya getirerek telif bir eser ortaya çıkarmıştır. Yukarıda incelenen destanın Mantıku’t-tayr geleneğine dâhil edilebileceği tartışılabilir ancak Türk Sözel Edebiyat geleneğindeki kuş destanlarına bakıldığında, o metinlerde kuşların dörtlüklerde konuşulmadığı, bir mısradaki bir kuşun özelliğinin âşık tarafından dile

²⁵ Birçok kaynakta bu kuşun adı ya ‘simurg’ veya ‘anka’ olarak geçmektedir. Yani aynı kuşun iki farklı ismi olduğu görülmektedir. Ömür Ceylan bu isimle ilgili şu bilgiyi aktarmıştır: “Bir rivayete göre Zümürdüankâ kelimesi Simurg ve Ankâ kelimelerinin birlikte anılmasıyla ortaya çıkmıştır (Simurg u Ankâ>Zümürdüankâ).” (Ceylan, 2015, 32)

getirildiği görülmektedir. Ancak Seyrânî bu metinde kuşları konuşturmuş, halkın onlara yüklediği özellikleri, bu kuşlar hakkındaki telakkilerini onların ağzından dile getirmiştir. Bazı kuşlara ‘esma-yı hüsnadan zikirler çekmesi’, ‘dünya malına değer vermemesi’, ‘işleri Allah’a havale etmenin gerekliliği’ gibi tasavvufi hususlar yüklendiği görülmektedir. Ayrıca bazı kuşların da toplumda nasıl görüldüklerini aktaran ifadeler (yağmacı, aciz, gaddar, küçük gibi görünen ama büyük işler yapan, ...) rastlamaktayız. Bu özellikler Seyrânî’nin eserinin kendine has kısımlarıdır çünkü kuşların hepsini konuşturarak bu kuşların o devirdeki toplumdaki algılanış yönüne dikkat çekmiştir.

Bu anlamda Seyrânî, var olan bir geleneğe yeni bir işleniş tarzı kazandırmıştır. Seyrânî, klasik edebiyatımızda bilinen ve kullanılan bir geleneği (‘mantıku’t-tayr’ yani kuşların konuşturulması) sözel edebiyatın söyleniş şekline uyarlamış, bunu yaparken de tamamen o geleneğe bağlı kalmamış toplum içinde yaşayan inanış ve düşünceleri kuşların ağzından söyletmiştir.

Seyrânî, sözel edebiyat geleneğindeki kuşlar destanı söyleme geleneğine de farklı bir söyleyiş katmıştır. Genellikle metinlerde bir dörtlükte birden fazla kuşun şair tarafından anlatılması/bahsi geçirilmesi yerine Seyrânî bu destanda her kuşa bir dörtlük ayırmıştır ve onları kendi ağızlarından konuşturmuştur. Ayrıca bu konuşmaların Hz. Süleyman’ın huzurunda yapıldığını söyleyerek, konuşmaların ‘bağlam’ını da belirtmiştir. Metinde sadece ilk dört dörtlükte Seyrânî anlatılacak olayları/konuşacak kuşların bulunduğu bağlamı açıklamıştır. Bunun haricindeki dörtlüklerde Seyrânî’nin sesi duyulmamakta, kuşlar konuşmaktadır.

Seyrânî’nin destanın son dörtlüğünde şahini konuştururken “Şahin küçüktür ama koca turnayı havadan indirir” atasözüne atıf yapmıştır. Burada şairin kendisi ile şahin kuşu arasında bir bağ kurduğu düşünülebilir. Bu açıdan bakmaya devam ettiğimizde, âşığın kendisinin farklı ve orijinal bir metin ortaya çıkardığını bildiğini; diğer âşıklara da bu yolla, kendisinin şairlikteki üstünlüğünü göstermeye çalıştığı da düşünülebilir. Bu anlamda âşık da denenmemiş bir yola girdiği ve bunu başardığının farkındadır. Ayrıca, bu dörtlükteki ifadeler, Çobanoğlu’nun belirttiği “diğer âşıklara meydan okuma işlevi”nin (Çobanoğlu, 2000, s. 204) âşık tarafından nasıl kullanıldığını da göstermektedir.

Sonuç olarak, devrinin önde gelen halk şairlerinden olan Seyrânî, bu destanla kendi söyleyiş gücünü ve konuyu ele alış tarzını ortaya koyarak diğer âşıklardan farklı bir yol çizmiştir. Bu anlamda destan geleneğine farklı bir söyleyiş kazandırmıştır.

Kaynakça

- Akalın, L. S. (1993) *Türk Folklorunda Kuşlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aydoğdu, B. (2011) *Türk Edebiyatında Seyrânî Olgusu: Develili Seyrânî ve Eserleri (İnceleme-Metin)*, Kayseri Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora tezi.
- Baltacı, H. (2013) “Saf Aşkın Üstadı”: Ahmed Gazzalî ve Tasavvuf Anlayışı. *Tasavvuf Dergisi*, 32 (2013/2), 1-41.
- [Bölükbaşı], R.T. (1982) *Hikemî Destanlar. Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri*, Haz. Abdullah Uçman, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 133-146.
- Ceylan, Ö. (2015) *Kuşlar Dîvânı Osmanlı Şiir Kuşları*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çapraz, E. (2017) Osmanlı Dönemi ‘Sözel Mizah Geleneği’ne Ait Bir Eser: Da’vâ-yı Tuyûr. *SUTAD (Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi)*, 41 (Bahar 2017), 137-158.
- Çobanoğlu, Ö. (2000) *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002) *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Daşdemir, Ö. (2017) Davutoğlu Süleyman Hikâyesinde Kuşların Menşei İle İlgili Açıklayıcı Bilgiler. *Kuş Dili Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar*, Haz. Emine Gürsoy Naskali-Ayşe Şeker, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 308-327.
- Ersoylu, H. (2015) *Türk Kültüründe Kuşlar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eskigün, K. (2006) *Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi.
- Kaplan, M. (2003) *Deh Murg-ı Şemsî İnceleme-Metin-Sözlük*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları.
- Kaya, T. T. (2004) Sivas Kaynaklı Bir Cönk ve Yedi Şair. *Millî Folklor*, 62 (Yaz 2004), 100-104.
- Kuş Dili Dilde, Edebiyatta ve Sanatta Kuşlar (2017)* Haz. Emine Gürsoy Naskali- Ayşe Şeker, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kuşlar Kitabı (2017) Haz. Emine Gürsoy Naskali- Ayşe Şeker, İstanbul: Kitabevi.

Ögel, B. (2010) *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar)*, c. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sever, M. (1999) *Türk Mitolojisinde Kuşlar*. *Millî Folklor*, 42 (Yaz 1999), 83-88.

Sevgi, H. A. (2003) *Mantıku't-tayr*. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 28, 29-30.

Tek, R. (2017) *Safranbolu Masallarında Kuşlar*. *Kuşlar Kitabı*, Haz. Emine Gürsoy Naskali- Ayşe Şeker, İstanbul: Dergâh Yayınları, 195-216.

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2826/35-ayet-tefsiri> - Erişim tarihi: 28.10.2019

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Neml-suresi/3175/16-ayet-tefsiri> - Erişim tarihi: 12.10.2019

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Neml-suresi/3175/16-ayet-tefsiri> - Erişim tarihi: 12.10.2019

<https://www.kuslar.gen.tr/caylak.html> - Erişim tarihi: 14.10.2019

https://tr.wikipedia.org/wiki/Yerli_kuşlar – Erişim tarihi: 14.10.2019

https://www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=2fsdl17@d&tur=K%FDnal%FD%20keklik – Erişim tarihi: 28.10.2019

https://www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=2fsdl17@d&tur=%DCveyik – Erişim tarihi: 02.10.2019

<http://yazmalar.gov.tr/eser/conk/1514> - Erişim tarihi: 25.09.2019

<http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/189982> - Erişim tarihi: 25.09.2019

EK:**Kuşlar Destanı (Dāstān-ı Tıyūr / Destān-ı Kuş)²⁶**

1. *Erbāb-ı 'irfāna olsun yādigār*

Bizden eşer kılsun bir hoş dāstān

Ma 'nā-yı elfāzın gizli āşikār

Bilüp taḥsīn itsün merd-i sūḥandān

2. *Taḥt-ı nübüvvetde salṭanat süren*

Mūr-veş ḥaşmunı merdāne gören

Taḥtile tācını şabā getüren

İbn-i Dāvūd Şāh-ı Sulṭān Süleymān

3. *Ne var taḥtü'l-eflāk-ı zemīnden üstün*

Emrine musahḥir eyledi bütün

Manṭıku't-ṭayridi günlerde bir gün

Cem 'idüp kuşları eyledi dāvān

4. *Cümle kuşlar gelüp dāvāna durdı*

Kimi kıyām idüp kimi oturdu

Herkesiñ ḥāleti meşrebin şordı

Her biri gūnā ḥāl etdi beyān

5. *Evvel ṭāvus didi cennetde idim*

²⁶ AE 62: 62b-64a; C. 22: 120a-123a; C. 99: 48a-51a.

A.

1/1: *oldun: olsun- C. 99 // 1/3: Ma 'nā-yı elfāzın: ma 'nāya elfāz- C. 99 // 1/4: taḥsīn: taḥsīr- C. 99 // merd: mur[ğ] [burada müstensih ayın yazmış, tarafımızdan ğ olarak düzeltilmiştir]- C. 99*

2/1: *Taḥt-ı nübüvvetde: Taḥt-ı nöbedin- C. 99 // 2/2: Mūr-veş ḥaşmunı merdane: Murves 'adısın merdānda- C. 99 // 2/3: Taḥtile tacını: Tācı ile tahtını- C. 99*

3/1: *Ne var taḥtü'l: Nesı var (نصوار) taḥt-ı- C. 99 // 3/2: eyledi: eyleyüp- C. 22 // 3/3: Manṭıku't-ṭayr: Manṭık[u't]-ṭayr- C. 99 // 3/4: Cem 'idüp kuşları: Kuşları cem idüp- C. 99 // eyledi: eyleyüp- C. 22*

4/2: *idüp: eyledi- C. 99 // 4/3: ḥāleti: ḥilāti- C. 99 // 4/4: gūnā: (pek) dürlü- C. 99*

5/1: *Evvel ṭāvus didi: Evvelā ṭāvus der- C. 99 // 5/2: bir şükr [ü]: dem- C. 99 // 5/4: Virmekde bir: Vermege her- C. 99*

B.

AE 62 "Dāstān-ı Tıyūr"; C. 99 "Destān-ı Kuş" başlıklıdır.

AE 62'de kayıtlı metin 45 dörtlükten müteşekkildir. C. 22'deki ilk 6 dörtlük, cönkteki bir önceki destanın başı olup, varakların koptuğu sayfa numaralarından ve ayağın değişmesinden anlaşılmaktadır. C. 22'de eksik olan 6 dörtlük de dāhil edildiğinde toplam 44 dörtlük bulunmaktadır. C. 99 ise 31 dörtlükten oluşmaktadır.

Haqq'a her bir şükr [ü] minnetde idim

Zib-i kudret birle ziyetde idim

Virmekde bir rengim biñ dürlü elvān

6. *Havādan çağırdı simurğ ankā*

Benim beynü'l-arze'l-semāber havā

Sırrım sırrü'l-Hayy'dır benim bir eşyā

Yorulur uçurırım ben bî-āşiyān

7. *Hümā dahı nidā itdi havāda*

Didi yoqdır lānem bu māsivāda

Cemī' taḥşıl etmem zād ü zevāda

Hem dahı kılmazım cū ile 'atşān

8. *Aqbaba der 'aşka gelüp coşarım*

Gün ziyası gibi dağlar aşarım

Azaçık 'ömr ile biñ yıl yaşarım

Çok gördim geçirdim Nūḥ gibi tūfān

9. *Turna der ki қаatarlanup uçarız*

'Aşkıla bir 'aceb kanat açarız

İttifāq itmekle konup göçeriz

Haqq'dan olmuş bize bu resm-i fermān

10. *Qartal der neyerim köşkü sarāyı*

Geşt [ü] güzār etsem 'ālem arayı

Kendi yelegimden yirim yarayı

Kendi palım olur kendime düşmān²⁷

11. *Leklek der ki gör ki bende niderim*

Murād itsem Kūh-i Kāf'a giderim

Yılda bir kez hāccı tāvāf iderim

Senede bir yavru eylerim kurbān

12. *Ḳırlanğış der ki konarız biz çimene*

'Azāmet eyleriz Hind'e Yemen'e

Yaşarız dünyāda biz iki sene

Üç yaşına girmek yok bizde el-ān

13. *Bülbül didi esmā-yı hüsnā okurım*

Leyl [ü] nehār gonca üzre şakırım

Ḳann itme kim bağa küser kaçırım

Feryād [ü] āhımla zeyn olur gülşān

14. *Baykuş der mānend-i müşk-i 'anberim*

Riyāzet çekmede şeyh-i kebīrim

Vīrānede defīneden habīrim

Baḅna hüveydādır hep genc-i pinhān

15. *Gögercin der benim rengile zībā*

²⁷ 7/1: nidā: tez- C. 99 // 7/2: Didi yokdır lānem bu: Didi lānem yokdur bu- C. 22; Dağı lānem yokdur- C. 99 // 7/3: Cem'i taḥşin etmem rüz-ı cezāda- C. 22; Cem taḥşl itmek için zād eyler (واده)- C. 99 // 7/4: Ḳomaz tele olurım dil sırr-ı devrān- C. 22; Benim kuşlar içre (دسرب) reyhān- C. 99

8/1: gelüp: gelür- C. 99 // coşarım- coşarız- C. 22 // 8/2: Gün ziyāsı gibi: Pirümüz 'aşkla- C. 22; Bārvāz urup yüce- C. 99 // aşarım: aşarız- C. 22 // 8/3: 'ömrile: 'ömürde- C. 99 // yaşarım: yaşarız- C. 22 // 8/4: gördüm geçirdim: görüp geçirdik- C. 22; görüp geçirdim- C. 99 // Nūh: Nū[h]- C. 99

9/1: Ḳurna: [Tu]rna- C. 22 // kaatarlanup: şāf bağlayup- C. 22; şaf bağla[y]up- C. 99 // 9/2: 'Aşkıla (C. 22, C. 99): 'Aşkla- AE 62 // 'aceb: 'acīb- C. 22 // 9/3: İttifāk itmekle konup: Ḳuraç ile gāhī konar- C. 22; Ḳuraç ile cezbeden konup- C. 99 // 9/4: Ḳaḳḳ'dan olmuş bize: Bende Ḳaḳḳ'dan olur- C. 99 // resm-i (C. 99): resme- AE 62; rütbe- C. 22

10/1: Ḳartal der (C. 99): Ḳartaldır- AE 62 // neyerim: ben nederim- C. 99 // 10/2: Geşt [ü]: Geşdi- C. 22; Kendi güzār- C. 99 // 'ālem arayı: 'ālem aray- C. 99 // 10/3: yeleğimden: ḳanadımdan- C. 22, C. 99 // 10/4: Kendi palım olur: Kendim ile gider- C. 22; Kendi biligim- C. 99

Ġoncalar içinde m nend-i ra'n 
 OĠurum S bh ne Rabb ye'l- 'l 
 R z [u] Őeb dilimden kesmezim bir  n²⁸

16. Ġorus der dilimde virdim y  Feyy z
 Bilenler fehm ider ma'n -y  elf z
 SeĠer Ġ filleri eylerim  k z
 Ceddimiz mesk n  Şol'Arş-ı RaĠm n

17. TaviĠ der Ġorusa eylerim tam '
 Dolaşıp eĠr fin eylerim sem '
 Őaf lar bahŐ ider lezzet-i cem '
 Yumurtlarken olur aĠv lim yam n

18. 'AnĠıĠ der ki  v reyim iŐimden
 Ġar mz de eksik olmaz peŐimden
 Bu ' lemde ayrılır isem eŐimden
 Bir daĠı eŐ bulup tutmazım mesk n

19.  veyik der sevmem d r-ı fen y 
 Eylerim Ġ lik'a Ġamd   Ően y 
 AnıĠc n yapmazım muĠkem bin y 
 D rt c p ger p c ocuk cıĠkardım hem n

20. C yлак der ki ben de yuvam yaparım

²⁸ 11/1: Lekk : Ley[le]k- C. 99 // dinle beni (C. 22): k rk bende- AE 62; g r ki ben de- C. 99 // 11/2: Mur d itsem K h-i: Niyet e[ts]em Kuf-i- C. 99 // 11/4: eylerim: eylerdim- C. 99
 12/1: konarız biz: biz konaruz- C. 22, C. 99 // 12/2: 'Az met eyleriz: 'Az met eyleriz- C. 99 // 12/3: biz: bir- C. 22, C. 99 // 12/4: yok bizde: bizde yok- C. 22; yokdur biz- C. 99
 13/1: didi: dir ki- C. 22, C. 99 // bu mısranın vezni bozuktur // 13/3: Zann itme kim baĠa k ser: Zannetmeyi n baĠdan k st p- C. 22 // ŐanmadaĠ başında beni Ġ ribim- C. 99 // 13/4: Fery d [ ]  hımla: Őavt-ı zarımla- C. 22; Zevk-i ĠoŐımda- C. 99
 14/1: m Ők-i: miŐli- C. 22 // 14/3: V r nede: V r neden- C. 22 // 14/4: Ba na (C. 22): Bin - AE 62 // h veyd dır: mu'ayyendir- C. 2 // pinh n: mek n- C. 22
 15/1: benim rengile z b : (دنينر عرض)- C. 99 // 15/2: AŐlı dilimden gelmez bir hec - C. 99 // 15/4: R z [u]: Ruzı- C. 22 // kesmezim: gi[t]mez- C. 99

Görkem, B.

Beni yokdan var idene tatarım

Herkesiñ ağızından loqmā kaparım

Hālimce itmezim tedbīrde noqşān²⁹

21. *Atmaca der ki nūrun ‘alānūr*

Hakk’a tevfiż olsa bi’l-cümle umūr

Ba’z-ı maḥlūk eyler kullukda kuşūr

Utanmayup eyler taqđīre bühtān

22. *Qarğa der ki bilmem ḥamāmda yunmaq*

Hālim bilen neyler ‘arzihāl şunmaq

Bana töhmet midir küllüğe qonmaq

‘İndimde dünyāniñ her yeri külhān

23. *Şakşağan der nārım kendimi yaqar*

‘İbret al ḥaddeşim ağızımdan akar

Diken de batdığı maḥalden çıkar

Var ise idrākiñ fikr eyle ey cān

24. *Qaz der ki qamışdan ḥāz ider cānım*

Neyistān içinde olur meskānım

Lecciden ‘ibāret olur dört yanım

Cihān içinde benim bir mār-i balқан

²⁹ 16/1: dilimde virdim yā Feyyāz: ki dilim zikr ider yā Fezzāz- C. 99 // 16/2: Bilenler fehmi ider ma’nā-yı: Ehline ma’lūmdir ma’nā-yı- C. 22; Ehline ma’lūmdir ma’nāli- C. 99 // 16/3: gāfilleri eylerim: gafilden iderim- C. 99 // Şeherin eflak eyleriz niyaz- C. 22 //16/4: Ceddimiz meskāni şol ‘Arş-ı: Şadāmız mekānı bil ‘Arş-ı- C. 22; Ceddimiz süluku vir bi’l- ‘Arşü’r- C. 99

17/1: der: der (ki)- C. 99 // 17/2: Dolaşıp eṭrāfin eylerim: Dolaşıp eṭrāfin [eylerim]- C. 22; Çevrilüp e[t]rafi eyledim- C. 99 // 17/3: baḥş ider lezzet-i: baḥş ider lezzeti- C. 22; bağışlar lezzet-i- C. 99 // 17/4: Yumurtlarken (C. 22, C. 99): Yımurçlar (i)ken- AE 62 // aḥvālim: ḥālim pek- C. 22

19/2: ḥamd ü şenāyı: her dem şenāyı- C. 22, C. 99 // 19/3: Zahmet çeküp muhkem yapmam yuvayı- C. 99 // 19/4: çöp gerüp çocuk çıkardım: çöp üzre yavrı çıkar[dım] hemān- C. 22; çubuk ü[z]re yavrı çıkarım- C. 99

20/1: Çaylak: Çayl[ak]- C. 99 // yuvam: yuva - C. 99 // 20/3: Zahmet çeküp muhkem yapmam binamı- C. 22 // 20/4: tedbīrde noqşān: taqđīrde bühtan- C. 99

25. Ördek der ki mağrūr olmam rengime

Dayanur bir kimse yokdır dengime

‘İrfānıla girmek güçdür cengime

Gelsünberü iden ibrāz-ı burhān³⁰

26. Ebābil der bildik āb ile gāli

Berhavā eylediñ seng-i siccāli

Haqq emr itdi kırdık aşhāb-ı flı

Şoframızdır beynü’l- ‘arz-ı āsumān

27. Tūfī kuşu der ki diñle şöbeti

Biz almayız dilimize gıybeti

İns ile cān eyler bize rağbeti

Bülbülden faşihdir bizdeki lisān

28. Kumru der tūfıye bahre talmazım

Mertebede senden girü kalmazım

Şadāda bir kuşa denge almazım

Bilür kadrimizi erbāb-ı ‘irfān

29. Papağan da dir ki oldıkça zinde

İderler vaşfımız Maçun’da Çin’de

Benim gibi yokdır kuşlar içinde

Yetmiş iki dilden bilir tercüman

³⁰ 21/1: nūrun: nūr[un]- C. 22 // 21/2: olsa: oldı-C. 22 21/3: maḥlūk: ādem- C. 22

22/1: ḥamām̄da: ḥam[am]dan- C. 99 // [Karga] dir bulurum ḥammām̄ yunmağa- C. 22 // 22/2: Ḥālim bilen neyler: Ḥālimden bilenler- C. 99 // Ḥālim nice eyler ‘arzūḥāl şunmağa- C. 22 // 22/3: tōhmet: tō[h]met- C. 99 // küllüğe: külhāna- C. 99 // Bulunmaz mı bana külhān konmağa- C. 22 // 22/4: ‘İndimde dūnyāniñ: Bak bu cihāniñ- C. 22; Bence bu cihāniñ- C. 99

23/1: Şakşāğan: Şakşayan- C. 99 // 23/2: ḥaddeşim: ki hırsım- C. 22; ateşim- C. 99 // 23/3: Diken de batdığı maḥalden: Bir diken baddığı maḥalden- C. 22; Bir diken bir daḥı meybinden- C. 99 // 23/4: Var ise idrākiñ fikr: Varsa ‘irfān fehmi- C. 99 // Var ise iz’āniñ kahr (...) - C. 22

24/1: ḥāzider: ḥoşlanmaz- C. 22; ḥoşlarısır- C. 99 // cānım (C. 99): ḥanım- AE 62 // 24/2: Neyistān: Hindistān- C. 99 // Bostān içre oldı benim mekāmım- C. 22 // 24/3: Lecciden: Lecce (لرززر)- C. 22 // Lecciden ‘ibāret olur dört: Göllü cennetden (كولونجنن) ‘i[b]āretdir benim her- C. 99 // 24/4: Cihān içinde benim: Benim kuşlar için- C. 22; Benim kuşlar içre- C. 99

25/2: bir kimse (C. 22): [bir] kimsem- AE 62; [bir] kimse- C. 99 // 25/3: ‘İrfānile girmek: ‘İrfān eyle girme- C. 22, C. 99 // 25/4: berü iden ibraz-ı: bu meydana erbān[-ı]- C. 99

Görkem, B.

30. Serçe der 'aklımca gayret çekerim

Ġarġa gibi küllüklerde sekerim

Yavrularım evvel kendim sikerim

İtdigim 'ișyāna olmazım pīșmān³¹

31. Bildırcın der ki çe ben de (بحیزم)

Serçeye nisbetle Hakk'a temîzim

Etim tatlı cümle kuşdan semizim

Anıñçün şayd idüp iderler büryān

32. Keklik der ki ibacedden ġammāzım

Fısk [u] fācirligi elden kıomazım

Şuya girüp vücūdımı yumazım

Oluncaya kadar hākke yeksān

33. Marṭı der ki deryā yüzi duraġım

Benim bence vardır tāsım taraġım

Sanırlar yüzmekde benim çıraġım

Ġavvāşa eylerim ta 'lim-i 'ummānı

34. Karabaṭaḡ der ki talarım baḡre

Tenezzül eylemem vādi-yi nehre

Marṭı benim kadar dayanmaz ḡahra

Hüt-ı yūnus olmaz kendime aḡrān

35. Şıġırcık der yā Rabb bizi esirge

Azarsa küpünü çatladır sirke

³¹ 26/1: bildik āb ile: ki ebābīle- C. 99 // 26/2: eyledin: eyleyüp- C. 22, C. 99 // 26/3: Hakk emr itdi kırdık: Emr-i Hakk'la- C. 22; Emīr-i Hakk kırdığı- C. 99 // 26/4: Şoframızdır: Şofr[ā]mızdır- C. 22 // 'arż-ı: ar[ż]ü'l- C. 99
27/2: Biz almayız (C. 22): [Biz] almazız- AE 62 // 27/4: Kumrudan tatlıdır bizdeki /.../- C. 22
28/3: Şadāda bir kuşa denge: Şadāyı her kuşu dile- C. 22
29/1: Papaġan da (C. 22): Papaġan [da]- AE 62 // oldıkça zinde: olucaḡ rinde- C. 22 // 29/2: İderler vaşfımız Maçun'da: Vaşfımız iderler Ma 'çün-ı- C. 22 // 29/3: Benim gibi: Bunca 'ayān- C. 22
30/1: 'aklımca gayret: hālīmce gayret- C. 22; hālīmce gayret- C. 99 // 30/2: gibi küllüklerde: gibi külhānarda- C. 22; külhānları d[a]- C. 99 // 30/3: Yavrularım: YavruLAYUP- C. 22 // 30/4: İtdigim 'ișyāna: Eyledim işlere- C. 99

Yiryüzinde ekin koymaz çekirge

Eger biz anları itmesek talān³²

36. İbibik der benim kuşlar tatarı

İbācedden dirler bize şoytarı

Ne daram bellüne de kañtarı

Yuvamiñ koğusun çekemez Mîzān

37. Yarasa dir süt viririm pîçeme

Cāhilisen bu esrāri seçeme

Rūz-ı maḥşer Şırāt üzre geçeme

Ben gibi olmazsañ vücūd[u] 'üryān

38. Ağaçağan der ki ağaç delerim

Beşik yapup çocuklarım belerim

Rızkım için gice gündüz yilerim

İbācedden bize 'adūdır yılan

39. Kanarya der beslenirim kafesde

'Andelībden ziyādeyi nefesde

'Alāqam yok hevā ile hevesde

Benim dilde virdim Ḥannān [u] Mennān

40. Kara tavuk der ki leklek ibtidā

Yumurtlar bir tohum eyler ol fedā

Ben çocuk çıkarırım andan mā 'dā

³² 31/1: ki çe ben de (...): ki çek bende (بمیزیم/چمیزیم)- C. 22; ben de temizim- C. 99 // 31/2: Serçeye: Serçe- C. 99 // Ḥaqq'a temizim: *elki* temizim- C. 22; (دلانمرق) semizim- C. 99 // 31/3: taḥlī (C. 99): t[ʃa]tlu- AE 62 // semizim: temizim- C. 99 // 31/4: Anıñçün şayd idüp: Anıñçün avlayup- C. 22; Ḥāk için idüp- C.99 // büryan: (...)- C. 22; 'üryān- C. 99

32/1: ğammāzım (C. 22): kammāzım- AE 62, C. 99 // 32/2: Fısq [u] fācirligi: Fısqı fücürliği- C. 22, C. 99 // 32/4: yeksān: seksan- C. 99

33/1: Marḥı: Marḥ[u]- C. 99 // yüzi: üzre- C. 99 // 33/2: bence vardır tāsım: niçe vardır tās [u]- C. 22 // (جليلك من جه من) vardır tās tarakım- C. 99 // 33/3: Sanurlar yüzmekde benim: Sanurlar benim yüz biñ- C. 99 // 33/4: Ğavvāşa eylerim: Cümlesine itdim- C. 22; (حوصلی) eyledüm- C. 99

34/2: vādi-yi: dārā-yı- C. 22 // 34/3: benim kadar: bencileyin- C. 22 // 34/4: Ḥūt-ı yünus: Meded yünus- C. 22 // Bu mısraın vezni bozuktur.

35/2: Azarsa: Azınca- C. 22 // 35/4: itmesek talān: kılmasak nālān- C. 22

*Kuşlar içre idüp dāmen dermiyān*³³

41. Şarıkpe der ki vücūdım iri

Beni zann iderler ğaddārīñ biri

Alicı kuşlarıñ şanurlar pīri

Benim şahrālarda mürġ-i ‘ācizān

42. Şaqa kuşı der ki kuruşāğım tulum

Ĥudā ben ‘abdine eylemez zulüm

Her ne zamān düşse şahrāya yolum

Şād [ü] ĥandān olur zümre-yi reyyān

43. Kara kuş didi ki kuşlara şāhım

Cümle ulu dağlar olupdır cāhım

Mağribden maşrıka hep şaydgāhım

Zīr-i destimdedir bu kevn-i mekān

44. Toğan der ki kuşlar içre vezīrim

Begleriñ kolında ben dilpezīrim

Ābācedden vardır benim nezīrim

Leklekler güderim mānend-i çoban

45. Şāhin der ki ben çalmazım zurnayı

Ĥamām içre fehmi itmezim kurnayı

Gökden yire endirirken tūrnayı

Birkaç def‘ aitdi Seyrānī seyrān

³⁴

³³ 36/2: İbācedden: Baba cedden- C. 99 // bize: bana- C. 22, C. 99 // 36/3: dirhemi belli (C. 22): daram bellü- AE 62; dirhemi bentli- C. 99 // 36/4: çekemez: çek[e]mez- C. 22

37/1: süt viririm piçeme: ki südüüm yir mi- C. 99 // 37/2: Cāhil: Nādān- C. 22, C. 99 // 37/4: olmazsañ: olmasun- C. 99 // vücūd[u]: s̄nesi- C. 22

38/1: Ağaçaķakan: Demirdelen- C. 22 // ki ağaç delerim: ağaçları dilerim- C. 99 // 38/2: Beşik yapup çocuklarım: Kehvār-veş (كهور و ش) yavrularım- C. 22; Subha karşı yavrularım- C. 99 // 38/3: yilerim: dilerim- C. 99 // 38/4: İbācedden bize ‘adūdır: İbācedden ‘adū bizlere- C. 22; Baba cedden ‘adū bizlere- C. 99

39/2: ‘Andelībden ziyādeyi: Bülbül ile hemdem oldum- C. 22 // 39/4: Ĥannān [u]: Ĥannānı- C. 22

40/2: toĥum: nefsim- C. 22 // 40/3: çocuk çıkarırım: yavru çıkardım- C. 22

Extended Abstract

It is seen that the concept of 'epic' is used for several different genres in Turkish Oral Literature. In the tradition of minstrel poetry, this concept is used for texts that are more than "5 or 7" quaternaries and are said in any subject accompanied by minstrels music. (Çobanoğlu, 2000, p. 3) In this study, 'The Epic of Birds' (Dastan-ı Tuyur) of Minstrel Seyrânî, one of the prominent representatives of the minstrel-style poetry tradition, will be published with two newly found variations and edition critique will be published.

In this study, before the publication of the text, in introduction part, information is given about the tradition of epic singing which is included in the minstrel style poem tradition. Epics have been performed in oral culture, written culture and electronic culture. We estimate that the moment of performing this text is the oral culture. Because there is no printed form of the epic. Therefore, we think that the first moment of performance is the oral context. Çobanoğlu said taht, epics can be "performed improvised while the minstrel competitions", as well as "improvised or performed in another place". He also said that, epics in the second group carries the function of 'challenging to the other minstrels'. (Çobanoğlu, 2000, p. 204)

According to Çobanoğlu's classification, this epic is under the title of "Epics Related to Natural Environment" is included in "Epics Related to Animals" which is subordinated to the subtitle "Epics Related to Natural Beauties".

After the introduction part, because of the speeches of birds in the epic of Seyrânî and in the first quatre of the epic 'mantiku't-tayr' expression was used, information was given about Feridüddin Attar's Mantiku'tayr. In this Persian text, birds speak. The birds in this text are undertaken with symbolic meanings. In the text, "belief of 'Vahdet-i Vücut'" in Sufism is explained through birds.

Expression of 'mantiku't-tayr' is placed in Kur'an-ı Kerim and its meaning is 'language/speech of birds'. (Kur'an-ı Kerim, 27/16) This expression is used in the meaning of Hz. Süleyman can talk and understand birds. In the first four quarters of Seyrânî's epic, Hz. Süleyman was mentioned and he gathered a bird assembly, and in this assembly, Süleyman talked to the birds and asked about their status and creation. In this sense, we can say that

³⁴ 41/2: zann iderler gaddârîñ: gören şamır şayyâdîñ- C. 22 // 41/3: Alıcı kuşlarıñ şanurlar: Nâmu şâķileriñ zann itme- C. 22 // 41/4: İ'timâd it benim murķ-ı 'âķilân- C. 22

42/2: Hudâ ben 'abdine eylemez: Nefsimden gayrıya etmezim- C. 22 // 42/3: Her ne zamân düşse: Ne zaman düşerse- C. 22 // 42/4: Seyrâb (سیراب) olur niçe zümre-yi 'atşân- C. 22

43/1: didi ki kuşlara şahım: dir ben de kuşlara şahım- C. 22; der benim kuşlarıñşâhı- C. 99 // 43/2: câhım: mâhım- C. 22 // 43/3: şaydgâhım: seyrângâhım- C. 99 // 43/4: destimdedir bu kevn-i mekân: gökyüzünde olurım (تعغان)- C. 99

44/3: Âbâcedden (أباجتن): İbâcedden (اباجتن)- C. 22 // 44/4: Leklekler: Keklikler- C. 22

45/2: içre fehmi itmezim: içre fark itmezim- C. 22; üzre fark iderim- C. 99 // 45/4: Birkaç def'a itdi Seyrânî: Her vakit her sâ'atiderler- C. 99

Seyrânî formed this epic on the occasion of this expression in the Quran and the tale of Hz. Süleyman.

In the 'Texts' part, information about manuscripts and general status of manuscripts are given. The epic has one variation in a mecmua and two variations in two conks. The longest form of the epic is in the mecmua which is recorded in Millet Library with the number 34 Ae Manzum 62 (Ae 62). This text was previously read by us during our thesis study. However, the other two variations could not be seen during our thesis because they were incorrectly recorded in the catalogs. These variations were published for the first time in this study as edition critique. Both of these variations take place in the conks registered in the National Library. These conks are 06 Mil Yz Cönk 22 (Conk 22) and 06 Mil Yz Cönk 99 (Conk 99). The epic in Cönk 22 was accidentally recorded in the catalog under the name 'Destan-ı Mirsati'. The epic in Conk 99 is recorded just as "Birds talk". The text in Ae 62, consists of 45 quatrains. The text in Cönk 22 consists of 44 (the first 6 quatrains are missing); the text in Cönk 99 consists of 31 quatrains. When we look at the epic texts, the form characteristic and the integrity of the meaning are the best and the richest in the number of quarters is the text in AE 62. Therefore, this text is accepted as the main text. Missing or incorrect parts of this text have been repaired with other texts.

In the first four quarters of the epic, the epic was entered and after being informed about Hz. Süleyman, it was said that one day Hz. Süleyman gathered the birds and established a assembly. In this assembly, Solomon asked the birds about their situation and creation, and the birds answered him. After that, 41 birds came and introduced themselves and gave information about themselves.

The birds in the epic were grouped and examined under the following titles: "hunter and predator birds", "poultry and cage birds", "migratory birds", "water birds", "hunted birds", "native birds" and "mythological birds".

The birds in the epic have not been undertaken with symbolic meanings as in the work of Feridüddin Attar. In this sense, Seyrânî seems to draw a different path for himself. When the birds epics in Turkish Oral Literature tradition are examined, it is seen that birds are not spoken in quatrains one by one, and the character of a bird is expressed by the minstrel in a verse. Therefore, we can think that Seyrânî perform a different style in tradition.

Seyrânî, one of the leading folk poets of the era, has drawn a different path from the other minstrels by revealing his own power of expression and the way he handles the subject with this epic. In this sense, he has brought a different style of performing to the epic tradition.